

## **Dobrá architektura dokáže zprostředkovat poetický obsah skutečnosti, říká Pavla Melková**

**Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR) se jako hlavní plánovací organizace podílí na formování města od největšího měřítko až po úplný detail. Jako ředitelka Sekce detailu města a vedoucí Kanceláře veřejného prostoru se architektka Pavla Melková věnuje přípravě metodik, urbanistických koncepcí a koncepcí veřejných prostranství. „Navrhnout a zrealizovat veřejné prostranství je podle mě těžší, než vymyslet a postavit dům,“ říká.**



34

**Ptáme se**

Přípravila: Eliška Svobodová Editace: Milena Sršňová

Foto: Tomáš Princ

Jaká byla vaše motivace začít se věnovat veřejnému prostoru na IPR? V minulosti jste uvedla, že vznik Kanceláře veřejného prostoru, která je nyní součástí Sekce detailu města, je reakcí na „dlouhodobé vakuum, na neexistenci pracoviště, které by se specializovaně zabývalo otázkami veřejného prostoru z pozice správy města a současně na odborné architektonické úrovni“. Můžete to ale nahlédnout z vaší osobní pozice?

Já to vakuum vnímala v ještě širší podobě. Trápilo mě, stejně jako řadu dalších kolegů, jaký je dlouhodobý přístup společnosti a politiků k architektuře, respektive vůbec k prostředí okolo nás. Že nikoho už skoro nezajímá jeho kvalita, architektura jako součást kultury, že slova jako krása, poezie, prožitek už jsou v této souvislosti skoro zakázaná, že prostředí okolo nás vzniká téměř jenom na základě ekonomických zájmů, slepého uznávání všemoci technických norem, nebo jen jako takové náhodné „vyšlismy“. A ve veřejném prostoru se to samozřejmě projevuje nejzřetelněji, protože přes něj hlavně vnímáme město. A současně je to právě ta část města, kterou společnost může ovlivnit nejméně.

Jenže tady se tím nikdo takto, zejména z pozice vedení města, nezabýval. Navíc jsem tu situaci dost veřejně kritizovala, psala a přednášela o ní – takže když se v Praze před třemi lety začaly dít v plánování města docela revoluční změny a já byla požádána, abych založila Kancelář veřejného prostoru, měla jsem pocit, že prostě nemohu říct ne, že na to nemám čas, nebo že mně to najednou nepřípadá důležité. Věděla jsem, že je to příležitost pokusit se ovlivnit věci k lepšímu. Možná to zní staromódně, ale opravdu jsem to vnímala jako povinnost.

Co pro vás jako architektku přijetí této nabídky znamenalo?

Bylo to docela těžké rozhodování, protože jsem v té době naplno pracovala s Mirkem Cikánem v našem společném ateliéru MCA, právě jsme vyhráli hlavní cenu Grand Prix architektury v České republice, chystali jsme výstavu, dopisovala jsem knihu esejů... A navíc pro mne vždy byla nejdůležitější čistá vlastní tvorba, ať už architektury, výtvarných objektů nebo třeba psaní. Po pravdě řečeno, nejlépe se cítím v soustředění a přemýšlení o samotě. Tady jsem na sebe ale přibrala poměrně veřejnou a společenskou roli a taky zodpovědnost, a to pro mne není vůbec snadné. Ale nechci to rozhodnutí prezentovat jen jako oběť, protože to dělám opravdu ráda a i mně osobně ta práce hodně dává, byla to skvělá příležitost a zkušenost vytvářet takovou věc od nuly. Také dnes už vidím výsledky, ze kterých mám radost, a kromě toho v Kanceláři veřejného prostoru postupně vznikl skvěle sehraný tým mladých lidí, jejichž kvalit a nasazení si opravdu velmi vážím, a výstupy kanceláře jsou už z velké části jejich zásluhou. Jednoduše shrnuto – prostě v tom vidím smysl.

V knize *Prožívat architekturu* píšete: „Humanistický rozměr architektury, který je přesahem rozšiřujícím vlastnosti architektury do šířky a do hloubky, nad rámec její pouhé instrumentální a účelové funkce, rozšiřuje roli architektury o schopnost vytvářet prostředí, které lze také prožívat, nikoliv pouze užívat.“ Co konkrétně to pro vás znamená – prožívat architekturu?

Architektura – respektive kvalitní architektura – je úžasná věc. Může nesmírně ovlivnit a obohatit náš život. A je škoda, když je chápána jenom v utilitární rovině, jako zajištění existenčních potřeb nebo třeba již zmiňované ztělesnění ekonomických zájmů. Pokud v architektuře jen mechanicky vykonáváme nějaké činnosti a potřebujeme od ní jen zajištění jejich fungování, pak je to pouhé užívání. Pojem prožívání architektury v sobě obsahuje něco víc, je to vědomé, citlivé vnímání prostoru kolem nás. Může to být ve smyslové rovině, v emoční nebo i duchovní. Zkuste někdy definovat svůj pocit z architektury – to je to důležité a mělo by to být i jedno z východisek její tvorby. Dobrá architektura dokáže zprostředkovat poetický obsah skutečnosti, ale je potom také na nás, abychom ho dokázali přechít. Půjdu-li ještě trochu dál, tak architektura může dokázat napomoci nám k prožití a pochopení naší existence, našeho místa v tomto světě, k porozumění sobě samým. Cílem architektury pro mne není ten architektonický objekt samotný, konečným cílem je situace lidského života, kterou v něm člověk bude prožívat.

Co podle vás určuje kvalitu veřejných prostranství?

Existuje takový předsudek, podle kterého kvalita veřejných prostranství spočívá především ve vybavení – v mobiliáři, v tom, jaká je dlažba, zda je tam dost stromů a podobně. Ale základní determinanta kvality veřejných prostranství spočívá v urbanismu. Nejdůležitější je, jak je určitý prostor vymezen fyzickou hmotou, tedy domy a dalšími objekty. A když je ten prostor vymezen špatně, tak potom architekt parteru, který vládne pouze prostředky jako mobiliář, dlažby, stromy, už to nezachrání. Může ten prostor kosmeticky vylepšit, ale nemůže odstranit chyby v základu.

Například když jsou domy moc daleko od sebe a nedělají patřičná intimní záda prostoru, nebo když nejsou v přízemí služby, obchody nebo restaurace a jsou tam třeba vjezdy do garáží, a ještě k tomu přistupuje nekonceptní řešení dopravy, které ignoruje celkovou kvalitu místa, tak lavičkami ani kytkami se opravdu už nic moc nezmůže. S tím vzdáleně souvisí i jiný problém: silně se dnes přeceňuje design. Nerada to říkám, protože jako architektce mi na estetice záleží. Je důležité, aby prostředí okolo nás bylo krásné, ale zároveň vnímám, že se klade velký důraz na autonomní kvalitu jednotlivých předmětů a málo se myslí na to, jakou roli hrají v celku.

Navrhnout a zrealizovat veřejné prostranství je podle mě těžší než postavit dům. Potkává se tu mnoho zájmů. Kdosi mi nedávno říkal: to, co vy děláte, je de facto přerozdělování prostoru, tak se nedivte, že to máte těžké. Ano, je to prostor, kde všichni mají pocit, že je jejich. Ale zájmy těch jednotlivých subjektů jsou často v rozporu a všechno, co děláme, je, že se snažíme každému vyhovět nějakým dílem. Jenže každému připadá, že ten jeho díl není dost velký.



Současný stav Vinohradské ulice v Praze  
Foto: archiv IPR Praha

### Čím se Kancelář veřejného prostoru na IPR například zabývá?

Zjednodušeně řečeno je její práce především koncepční. A snažíme se, aby byla zejména v rovině tvůrčí a iničiační, ne pouze nějaké úřední a restriktivní, jak tomu bylo dříve na podobných místech zvykem. Výhodou je, že IPR jako koncepční pracoviště hlavního města má určitou vazbu na magistrát. V úzké spolupráci s městem můžeme kromě samotných koncepcí připravit třeba i zadání, co se s konkrétními místy má stát. Ale konečné rozhodnutí a především ta výkonná rovina, tedy že se ta věc skutečně nakonec zrealizuje, zůstává na politikách; tyto pravomoci my bohužel nemáme.

Před vznikem IPR ale neměl magistrát nikoho, kdo by předem řekl: je tady nějaké prostranství a když už se do něj mají vložit peníze a má se do něj fyzicky zasáhnout, třeba z důvodu vyřešení nějakého technického problému, tak se podíváme, co vlastně potřebuje jako celek. Důležité je kritérium celkové obytné kvality místa – proto se přeci konkekců všechny úpravy dělají nebo by se měly dělat: aby se tam lidé dobře cítili. Náš úkol tedy primárně není jenom nakreslit, jak mají veřejné prostory vypadat v detailu, ale hlavně co nejpřesněji definovat, co tam vlastně město a lidé chtějí, co se tam má odehrávat, jaký má být charakter místa. Jestli se konkrétní ulice má zklidnit, jestli se z místa má stát park nebo třeba náměstí.

Když se člověk podívá po Praze, tak vidí, že ulice se sice upravily, ale ve způsobu užívání nebo i v estetice se příliš nezměnily. Důvodem je především to, že investice vznikaly jenom z nějaké technické nebo utilitární potřeby: Dopravní podnik vyměňoval koleje nebo Technická správa komunikací vyměňovala semaforey, povrchy a podobně, pak se ale vše vrátilo do původní polohy, v užívání i vzhledu, jen s tím technickým vylepšením. My tvorbou koncepcí vnášíme do tohoto procesu nějaký čas na přemýšlení o obytné kvalitě celku, který kupříkladu také umožňuje zapojit i veřejnost.

### Na čem jste se v poslední době například podíleli?

Děláme koncepcie ulic, například Vinohradské, Tábořské, Klapkovy, Bělohorské, Dvořákova nábřeží, nyní začínáme Veletržní a Dukelských hrdinů. Kromě toho jsme udělali například také Koncepci pražských břehů, pracujeme na Strategii rozvoje veřejných prostranství sídlišť. Důležitý byl vznik Manuálu tvorby veřejných prostranství a Strategie rozvoje veřejných prostranství. Nedávno jsme dokonce pokřtili jejich anglické verze, které nám umožňují výměnu zkušeností s dalšími zahraničními městy. Až doteď jsme se učili jen my, teď se už i pražský manuál stává inspirací pro ostatní města v zahraničí. Také jsme se nedávno domluvili, tedy město Praha, se Svazem měst a obcí na spolupráci s ostatními českými městy, na pomáhání si se zkvalitňováním veřejného prostoru a také na vypracování verze celorepublikového manuálu.



**Zmínila jste, že do tvorby koncepcí zapojujete veřejnost. Jaká je podle vás ideální míra její participace?**

Dnes se občas populisticky říká, že lidé mohou všechno vymyslet jenom sami, bez odborníků, ale to není tak docela pravda, respektive je to vzdávání se určitých kvalit, které do tvorby města dokážou přinést právě odborníci. Spolupráce odborníků a veřejnosti musí být rozumně vyvážená. Ani opačný extrém není dobrý. Doposud se projekt většinou nakreslil a pak ukázal lidem – a lidi s tím většinou samozřejmě nesouhlasili. Jejich nesouhlas není pouze projevem toho, že by se jim návrh nelíbil, ale je to nesouhlas z principu. Vadí jim, že u toho nebyli od začátku.

My se na IPR snažíme připravovat koncepcce veřejných prostranství ve dvou kolech. Vzniklo tu kvůli tomu i speciální oddělení participace. Než se začne kreslit, proběhne první kolo setkání s lidmi – workshopy nad stávající mapou, do které kreslí, co jim chybí, dělají se vyjíždky na kolech a procházky po území. Metody jsou různé. Je to takový sběr idejí, vůbec ne o tom, jaké tam mají být lavičky, jestli dřevěné nebo kovové, žluté, modré, kulaté, hranaté. Neptáme se, jak by věc měla vypadat, ale čemu by měla sloužit. Naše otázky jsou vždy směřované spíš na způsob žití v konkrétním prostoru: bojíte se tu něčeho, schází vám tu něco, doplnili byste tu něco? Jde tedy o to, identifikovat problémy a posbírat od lidí nápady. Na základě toho se udělá studie a tu potom většinou předvádíme formou výstavy a dalších setkání. Ukazujeme lidem, jak jsme zpracovali jejich přání, a oni se k tomu znovu vyjadřují. Připomínky v tomto procesu dodávají i politici a odborníci, například památkáři, dopravní organizace a další.

**Jak vnímáte možnost variability veřejného prostoru? Když se lidem ponechá možnost, aby si jej uzpůsobili sami jako třeba ve Stromovce, kde jsou mobilní lavičky. Jak najít rovnováhu mezi tím, aby věci nebyly snadno odcizitelné a zároveň aby zbyl prostor pro nějakou hravost?**

To je docela oříšek. Vždy je důležité si uvědomit, o jaké prostranství jde. Zda například o reprezentační, kde je to spíše o řádu a pevných objektech, nebo relaxační. V případech relaxačních prostranství a ulic má pobytový mobiliář důležitou roli. Ovšem například městské části či správci často nejenom nechtějí, aby mobiliář byl volný, ale leckdy ho tam nechtějí vůbec. Zejména v centru Prahy někdy argumentují tím, že na lavičkách leží bezdomovci a že Pražané si kvůli tomu stejně už na lavičky nesedají. Z pozice Institutu, který má v plánování veřejných prostranství určitou váhu, si můžeme dovolit říct, že považujeme za správnější vyhovět pobytové roli i za cenu rizika, že tam bude nocovat bezdomovec. Že zisk, který z toho plyne pro obytnou kvalitu místa, převáží a že bezdomovectví se musí řešit jiným způsobem, ne takhle restriktivním, ale především sociálním.

V extrémních případech politici dávají odstranit z veřejného prostoru všechno, o co se můžete opřít nebo kam by si šlo sednout. Existují k tomu dokonce vyhlášky, že se nesmíte opírat a sedět – ale to se děje v některých městech mimo Prahu. My míříme opačným směrem a říkáme, že nejrychlejším způsobem, jak zobytnit nějaké prostranství, není vždy jeho nákladná rekonstrukce, ale může to být i jen vybavení nábytkem. Podle mě tohle vždycky z padesáti procent oživí prostor, a to hned. Protože, co tam lidi dělají nejvíc? Sedí, jedí, polehávají, učí se, čtou si, s někým si povídají. Pracujeme například na projektu Židle pro Prahu, díky kterému budou na různých místech Prahy rozmístěné volné židle a stolky. Ne všichni tomu zpočátku důvěřovali, nakonec jsme se však s magistrátem dohodli, že na tom město má opravdu zájem.

**Jak se dá podle vás měnit vztah obyvatel k veřejnému prostoru? Jak docílit toho, aby chtěli trávit více času na veřejných prostranstvích a třeba se i z vlastní iniciativy podíleli na jejich vylepšení?**

Já na to recept nemám. Je to především otázka kultivovanosti celé společnosti, kterou se jako architekti můžeme snažit svojí prací ovlivnit, je to ale jen malý díl. Jinak v praxi jsou vždycky dva typy metod – buď iniciační pozitivní, anebo restriktivní; a někdy je to kombinace. Samozřejmě, že mám radši ty iniciační, do kterých patří také metoda dobrého příkladu. Třeba každý pozitivní příklad, který se povede tady u nás nebo který vidíte v zahraničí, změně napomáhá. To, že se přece jen začalo ve veřejném prostoru v posledních pár letech něco měnit, byt velmi pomalinku, souvisí i s tím, že jsme všichni – a zejména mladí lidé – začali více cestovat. Pro většinu společnosti platí, že co nevidí, tak si nepředstaví. A třeba v New Yorku, kde jsem nějakou dobu pobývala, také hodně pracují s donátorstvím. Lidé finančně přispívají na parky nebo na lavičky a donátorství je tam otázkou dobrého mravu. Týká se úplně každého a je také častým tématem konverzace. Styděli by se, kdyby se v tomto neměli čím pochlubit, a kdo na to nemá peníze, podílí se vlastní prací, třeba formou různých dobrovolných brigád.

**Co je z vašeho pohledu reálné u nás?**

Na IPR vypracováváme řadu projektů, které veřejně ukazujeme, pořádáme osvětové přednášky, výstavy, snažíme se obecně otevřít společenskou diskusi na téma důležitosti kvality prostoru města pro život lidí. Kdybychom tím pohnuli myšlením lidí jen o malý stupínek, tak už i to je úspěch. Nemá asi smysl dávat si zbytečně velké, nedosažitelné cíle. Jezdíme po zahraničních městech a od našich kolegů slyšíme, že první výsledky vidí až po deseti, patnácti letech. Na IPR se o něco snažíme třetí rok a nejsme spokojeni, že nevidíme výsledky okamžitě; ale člověk musí být asi trpělivý. Třeba se toho já osobně už ani nedožiju, někdy mám pocit, že náš úkol je teprve vydobýt a připravit prostor a vytvořit podmínky, aby se se ty viditelné změny ve městě pak mohly stát. Že tuhle fázi nešlo přeskochit. Ale možná až teprve v další generaci se ty věci začnou reálně dít.

**Jak může kvalitu veřejných prostranství ovlivnit Metropolitní plán?**

Zásadně. Metropolitní plán je hodně důležitý právě v tom větším měřítku, ve kterém se zakládá kvalita urbanistické struktury. Od minulých územních plánů se liší mimo jiné tím, že se veřejnými prostranstvími zabývá – ty minulé je totiž nijak neřešily – a jedna z hlavních tezí plánu dokonce zní, že veřejná prostranství tvoří hlavní strukturu města. Po nich následují domy a teprve nakonec dopravní stavby – ty jsou vždy pouze v roli infrastruktury, to jest v de facto pomocné roli, a měly by sloužit kvalitě těch dvou předchozích. Neměly by strukturu města samy určovat, jak se to často dělo dříve – výsledky okolo sebe ostatně vidíme dodnes. Je důležité, že plán strukturu veřejných prostranství nejen ochraňuje, ale iniciuje také vznik nových – například navrhuje vytvoření nových parků. Řeší také problematiku sídlišť, která sice mají volného prostoru mezi domy dostatek, jsou to ale často spíše takové země nikoho a ničeho. Plán proto zavádí pojem definující a chránící klíčovou kvalitou sídliště – takzvaný park ve volné zástavbě.

Na rozdíl od koncepcí vzniklých v Kanceláři veřejného prostoru je Metropolitní plán legislativně závazný, proto potvrzuje a fixuje některé zásadní cíle těchto koncepcí. Jde například o Koncepci pražských břehů, která definuje břehy řeky v celé délce města jako klíčový, celoměstsky významný veřejný prostor, který má sloužit zejména pobytu a relaxaci obyvatel města. Metropolitní plán, na rozdíl od těch minulých, které převáděly město do dvourozměrných vybarvených plošek podle funkcí, řeší město jako reálný trojrozměrný prostor, s domy i lidmi – jejich životem, s konkrétním charakterem a atmosférou míst, které definuje podle jednotlivých lokalit. A to je pro to, jak se tam lidé cítí, zásadní.





### **Jaké jsou na Metropolitní plán odborné ohlasy?**

Nedávno jsem se například setkala s architektem Janem Gehlem, který je celosvětově považován za jakéhosi guru veřejných prostranství, a ten potvrdil, že cesta, kterou se plán vydal, je správná. Že z jeho osobních zkušeností právě ta města, která mají dnes kvalitní městský prostor, mají podobný přístup. Navštívil i Kancelář veřejného prostoru, prohlížel si také naše koncepce, Manuál tvorby veřejných prostranství a byl nadšený. Velmi vše chválil, obdivoval i rychlost, s jakou Praha nastartovala takovou změnu a vytvořila množství práce – říkám to i při vši skromnosti, protože v nelehké politické situaci, ve které se nacházíme, je to opravdu potřebné povzbuzení. Dokonce jsme se s Janem Gehlem předběžně domluvili na budoucí spolupráci.

**V poslední době přibývá různých iniciativ zdola – pouličních happeningů nebo projektů typu Piana na ulici, což je na jednu stranu sympatické, ale na druhou se možná nemusí úplně slučovat s koncepčním přístupem IPR. Jak se na tyto komunitní aktivity díváte?**

To je těžká otázka. Řekněme, že to jsou dva komplementární pohledy na stejnou věc, oba jsou nezbytné a potřebné, a ani jeden sám o sobě nestačí – ani koncepce, která reprezentuje řád a pravidla a vidí souvislosti, ani akce ad hoc zdola. Bohužel obě strany mají někdy tendenci vytvářet atmosféru, jako že si samy vystačí a že ta druhá strana to dělá špatně. Proto je důležité setkávat se a mluvit spolu. Je pravda, že změny ve veřejném prostoru nezačali jenom architekti. Hodně se toho začalo nejdříve dít změnami ve společnosti. Například „Zažít město jinak“ je aktivita mladých lidí, kteří dali najevo, že město bez života je k ničemu. Podobné aktivity daly určité věci do pohybu. Spousta lidí si vůbec neuměla představit, že se na ulicích dá takto žít. Bojím se ale, že to s sebou může přinést i opačný extrém.

### **Co konkrétně máte na mysli?**

Zdá se mi, jako by se dnes někdy zapomínalo, že fyzická struktura města je také nesmírně důležitá. Dříve se řešil jen technický a fyzický stav města a marginalizoval se život v něm. Teď se zase někdy možná přeceňuje ten žitý život, respektive podceňuje se důležitost fyzického prostředí pro něj. Případá mi, že některé typy aktivit jsou – řeknu to schválně přehnaně – trochu „vybydlovací“. Jako by si lidé někdy mysleli: hlavně, abychom to tu teď mohli užívat, ale nechceme se moc starat o ten fyzický rámeček. Jenže ten jim to vlastně umožňuje. Nechci to vůbec odsuzovat, mám ty živelné akce také ráda, jsou důležité. Mám jen obavu, aby tento postoj v budoucnu nepřevládl. Protože všechny tyhle aktivity se pořád ještě můžou dít také díky tomu, že fyzická struktura Prahy je stále docela dobrá – ale je to spíše dědictví po předcích. Jako architektka, ale i jako člověk vím, jak moc je pro kvalitu života fyzické prostředí důležité – jeho funkčnost i krása. A bojím se, že to určitá část společnosti nevidí. Možná někdy vnímá jen to, co tam dělá, a je jí vlastně trochu jedno, v jakých kulisách.

**Jak vnímáte zpustlá místa ve městě, jako jsou třeba zanikající zahrádkářské kolonie nebo staré sady? Mohou mít takové „proluky“ v organismu města i nějakou pozitivní funkci, nebo bychom je měli kultivovat?**

To je případ od případu. Jsou to takové chyby, které mohou být samozřejmě půvabné. Netýká se to jen zeleně, ale i různých zákoutí, nedodělaných dvorků, průchodů a podobně. Osobně je mám ráda, dokonce mám vlastně někdy ráda i neopravené části města, ale to je jenom takový romantický, melancholický názor, který je těžké zapracovat do standardního plánování města. Kdybych věděla, jak tam takovou věc dostat, že na to existuje nějaký pro plánování přijatelný jazyk, tak bych řekla, že ve městě má zůstat trochu omšelých a neopravených domů, zákoutí a náměstí. Jenom nevím, jestli se takový cíl dá nějak racionálně pojmenovat.



Současný stav pražské ulice Tábořská  
Foto: archiv IPR Praha



Navrhované řešení ulice Tábořská v místě zastávky Palouček  
Vizualizace: IPR Praha

